

§ 3 Účinky směncných rubopisů

S výhradou zvláštních druhů rubopisů má každý indosament *legitimacní, převodní a garanční účinek*.

1. Legitimacní účinky rubopisu

Směncný indosament je předně příkazem oprávnění indosatáře. Bez této legitimace by byl majitel pouhým držitelem směnky. Kdo má směnku v rukou, je řádným majitelem, prokáže-li své právo *nepřerušenou řadou rubopisů*, která k němu směřuje (čl. I. § 16 odst. 1). Majitel směnky nemá povinnost dokazovat, z jakého důvodu a jakým způsobem k němu směnka dospěla.

Nepřetržitost řady rubopisů vyžaduje, aby prvním indosantem byl vždy remitent a dalším indosantem byl vždy předchozí indosatář. Formálnost řady může být porušena, pokud dojde ke změně věřitele na základě jiné právní skutečnosti, než-li převodu (děděním, splynutím, sloučením, rozdělením apod.) a nový majitel potom směnku dále indosuje. V takovém případě bude nutno mezeru přemostit důkazem o příslušném přechodu práv.

Lze se setkat i s tím, že za těchto okolností již další indosace nebude možná, neboť by vedla k narušení řady rubopisů a další majitel směnky by nebyl ze směnky legitimován. To by znamenalo, že např. dědic věřitele směnky nebude moci směnku indosovat.

Pro tento závěr je argumentováno takto: Předně se poukazuje na § 16 odst. 1 ZSS, který výslovně hovoří o nepřetržitě řadě rubopisů. Má jít o jasně formulovaný formální požadavek, který nemůže být v případě přechodu práv naplněn. Dále se uvádí, že směncný provoz by byl ochromen, kdyby ke zjišťování majitele bylo nutné jakékoliv další zkoumání; legitimace věřitele má být seznatelná přímo z listiny. Konečně se odkazuje na ustanovení § 63 odst. ZSS, jež zakazuje českému pláci (tedy osobě, která nebude formálně legitimována ve smyslu § 16 odst. 1 ZSS) po nabytí práv ze směnky listinu indosovat.

Zádný z těchto argumentů nelze považovat za správný. Co se týče prvního argumentu: v § 16 odst. 1 ZSS se pouze pracuje s vyvratitelnou právní domněnkou, která

zvyknouje ty, co drží směnku a svědčí jim přitom nepřetržitá řada rubopisů. Případný dědic majitele směnky se o toto ustanovení opírat nemůže, to ovšem neznamená, že by nemohl indosovat a mězru vyplnit důkazem o přislíbeném přechodu práv. Na druhém argumentu zaráží obava z ochromení směnecného obchodování. Přitom právo odpírání indosace řádným majitelům směnky by bylo skutečným bezdůvodným zřezáváním směnecných operací a otravujícím formalismem. Konečně ani argumentace založená na § 63 odst. 1 ZSS nepřesvědčuje. Na základě citovaného ustanovení lze totiž argumentovat naopak za použití argumentu a *contrario*: jestliže zákonodárce u čestného příjemce zákon výslovně zakázal další indosaci, vyjádřil tím současně, že ve všech ostatních případech může být indosováno i bez formální legitimace.

Formální legitimace majitele je podle § 16 odst. 2 ZSS základem pro nabýt směnky od neoprávněného. Ten, kdo je legitimován ze směnky, platí za řádného majitele směnky, i kdyžby původní majitel směnku pozbyl jakýmikoliv způsobem (např. krádeží). Vyjimku představuje situace, kdy k nabytí směnky došlo ve zlé víře nebo v hrubé nedbalosti; v takovém případě bude nový nabyvatel povinen směnku vydat původnímu majiteli¹⁷⁰.

Legitimační účinky směnecného rubopisu nemají význam pouze pro majitele (resp. další majitele) směnky, ale slouží i k ochraně dlužníka. Dlužník, který platí při splatnosti, se zprůšťuje svého závazku, nejdříve-li podvodně či v hrubé nedbalosti. Je přitom povinen zkoumat správnost řady rubopisů, nikoliv ale podpisy indosantů (strov. § 40 odst. 3 ZSS). Dlužník má proto v zásadě platit jen tomu majiteli, kterému svědčí sled rubopisů od remitenta až k aktuálnímu držiteli¹⁷¹.

2. Garanační účinky rubopisu

Indosant se svým podpisem zařazuje mezi okruh nepřímých dlužníků (podle § 15 odst. 1 ZSS odpovídá za přijetí a zaplacení směnky). Hovoříme o *garanačním účinku rubopisu*, který významně podporuje další oběh směnky. V západních zemích indosace v podstatě převzala funkci *směnecního*

¹⁷⁰ Až do přijetí novely ZCenP publikované pod č. 369/2000 Sb. byla problematika nabytí od neoprávněného majitele řešena odlišně pro směnky a šeky a ostatní cenné papíry. Zatímco u ostatních cenných papírů se nabyvatel nestal řádným majitelem, pokud věděl, že převodce neměl právo tento cenný papír převést (viz dřívější znění § 20 ZCenP), u směnky a šeků nabyvatel diskvalifikuje podle § 16 odst. 2 ZSS již pouhá hrubá nedbalost. Po citované novele ZCenP došlo s účinností od 1. ledna 2001 ke zpřísnění kritérií kladejících na dobrou víru nabyvatele. Nabyvatel se nestane majitelem cenných papírů nejen tehdy, když věděl, že převodce nebyl oprávněn k převodu, nýbrž také tehdy, jestliže to musel vědět. Obsahově je již § 16 odst. 2 ZSS s ustanovením § 20 odst. 1 v souladu.

¹⁷¹ Blíže o tom kapitola č. 10.

9. Převody směnecných práv

rukojemství. Namísto avalského prohlášení je zde směnka raději indosována na příslušnou osobu, která ji poté okamžitě indosamentem převádí dále.

3. Převodní (transportní) účinky rubopisu

Převodní účinky rubopisu vyplývají z § 14 odst. 1 ZSS, podle něhož se indosamentem převádějí *všechna práva ze směnky*. Indosantů nevstupuje do práv předchozloho věřitele (indosanta), nýbrž *originárně* nabyvá práva tak, jak vyplývají z listiny a ze zákona.

Skutečnost, že indosantů není právním nástupcem indosanta, má závazné dopady na námitky směnecných dlužníků. Indosaci dochází (s výjimkami níže uvedenými) k zásadnímu vyloučení námitek z vlastních vztahů dlužníka vůči výstavci a předchozím majitelům (§ 17 ZSS).

Rubopis proto zpravdila, zhoršuje pozici směnecného dlužníka a připravuje jej o obranu, kterou by měl u běžného postoupení pohledávky¹⁷². Nabýtí směnky indosací je naopak výhodné pro nabyvatele, který nemusí brát ohled na případné *vlastní vztahy dlužníka k výstavci či předchozím majitelům* a může se v tomto ohledu spolehnout na starou parétní *quod not est in cambio, non est in mundo*.

Vyloučení námitek z vlastních vztahů ovšem není absolutní, zejména ne v těch případech, kdy jednání nabyvatele směnky získalo charakter jednání proti dobrým mravům. V ustanovení § 17 ZSS se stanoví podmínky, za kterých zůstávají námitky dlužníka zachovány, přestože došlo ke směnecně-právnímu převodu. Jde o situaci, kdy majitel *při nabytí směnky jednal vědomě na škodu dlužníka*.

Demonstrováno na jednoduchém příkladě: Mezi účastníky kupní smlouvy bylo dohodnuto placení prostitičtícvím směnky. Kupující postavil vlastní směnku ve prospěch prodávajícího. Namísto dohodnutého množství byla dodána sotva polovina dohodnutých výrobků. Pokud by za tohoto stavu uplatňoval práva ze směnky prodávající, svědčí dlužníkovi (kupujícímu) příslušné námitky z vlastních vztahů (jejich přípustnost dovodíme s použitím argumentu a *contrario* k § 17 ZSS).

Pokud by ale prodávající směnku převeld běžným indosamentem, mohl by se dlužník tímto námítkami bránit pouze tehdy, pokud by prokázal, že nový nabyvatel směnky jednal při nabytí vědomě na jeho škodu – tedy např. o potížích s plněním na straně původního majitele směnky věděl a přesto od něj směnku ke škodě dlužníka nabyl.

¹⁷² Strov. § 529 ObčZ.